

Şikar Məhəmmədəli oğlu Qasimov

Azərbaycan Texniki Universiteti

tarix elmlər doktoru

shikarqasimov@mail.ru

Flora Bayram qızı Qasimova

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

flora.qasimova@mail.ru

AZƏRBAYCAN MƏDƏNİYYƏTİ MÜSTƏQİLLİK İLLƏRİNDƏ

Xülasə

Müstəqilliyimizin ilk illərində bir çox sahələrdə olduğu kimi, mədəniyyət sahəsində də siyasi dairələrin siyasi səhvləri, idarəçilik bacarığının olmaması ucbatından inkişaf olmayıb. Amma ümummilli lider Heydər Əliyevin hakimiyyətə gəlişi ilə bütün sahələrdə olduğu kimi, mədəniyyətdə də dönüş yarandı. O, mühüm strateji sahələrə (milli dil, teatr, kino, təhsil və s.) dair bir sıra uğurlu sərəncamlar imzalayıb. Heydər Əliyevin təhsilə, mədəniyyətə verdiyi dəyər və diqqət nəticəsində ölkəmiz milli teatrda, milli kinoda, təhsil sistemində saysız-hesabsız uğurlara imza atmışdır.

Açar sözlər: *Azərbaycan Respublikası, Heydər Əliyev, ana dili, Azərbaycan mədəniyyəti, milli teatr, milli kino*

Shikar Mahammadali Gasimov

Azerbaijan Technical University

doctor of historical sciences

shikarqasimov@mail.ru

Flora Bayram Gasimova

Azerbaijan State Pedagogical University

flora.qasimova@mail.ru

Azerbaijan culture in the years of independence

Abstract

In the early years of our independence, as in many areas, there was no development in the field of culture due to political mistakes of political circles and lack of managerial skills. But with the coming of national leader Heydar Aliyev to power, there has been a breakthrough in culture as in all areas. He has signed a number of successful decrees on important strategic areas (national language, theatre, cinema, education, etc.). As a result of the value and attention given by Haydar Aliyev to education and culture, our country has achieved countless successes in national theatre, national cinema and education systems.

Keywords: *Republic of Azerbaijan, Haydar Aliyev, native language, Azerbaijani culture, national theatre, national cinema*

Giriş

Azərbaycan Respublikası müstəqillik əldə etdikdən sonra mədəniyyətin inkişafı sahəsində də yeniləşmə prosesi daha da genişləndi. Yaradıcı ziyalıların və ittifaqların fəaliyyətinə dövlət qayğısı gücləndi. 1997-ci il noyabrın 10-da Azərbaycan Respublikasının prezidenti «Azərbaycan Respublikasında ədəbiyyat və incəsənət xadimlərinə dövlət qayğısının artırılması haqqında» fərman imzaladı. Qocaman ədəbiyyat xadimləri, gənc istedadlı yazıçı və şairlər üçün fərdi təqaüdlər təyin edildi. 1998-ci il may ayının 22-də «Azərbaycan Respublikasında fəxri adlar haqqında». 2002-ci il iyun ayının 11-də «Azərbaycan Respublikası prezidentinin fərdi təqaüdlərinin təsis edilməsi haqqında» fərmanlar verildi. 2002-ci ilin iyun ayında elm, mədəniyyət, incəsənət, maarif və digər

sahələrdə böyük xidmətləri olmuş, 150 nəfərə prezident təqaüdü təyin edildi. Bu proses sonrakı illərdə də davam etdirilir (Əliyev, 1997).

Möhtərəm Heydər Əliyevin hakimiyyətə gəlişi ilə elm, təhsil, mədəniyyət tədrisən dirçəlməyə başladı. Hələ sovetlər dövründə Heydər Əliyevin respublikada yaratdığı güclü təhsil sistemi, kadr potensialı yaratmağa imkan vermişdi. Hakimiyyətdə olduğu bütün dövrlərdə cənab Heydər Əliyev təhsilə xüsusi qayğı göstərmişdi. Yeni tipli məktəblər tikilmiş, kitablarla təmin edilmiş və maddi-texniki baza möhkəmləndirilmişdir (Qasımov, 1996).

Çox əfsuslar olsun ki, müstəqilliyimizin ilk illərində rəhbərliyimizin nəşiliği ucbatından təhsilimizə elə bir güclü zərbə vuruldu ki, bir neçə il biz bu təsirdən yaxa qurtara bilmədik. Yenə də cənab Heydər Əliyev təhsilimizi dağılmaq təhlükəsindən xilas etdi. Müəllimlərin öz peşəsinə həvəsini artırdı (Abdullazadə, 1998).

Möhtərəm Heydər Əliyev 2000-ci il iyunun 13-də «Azərbaycan Respublikasında Təhsil sisteminin təkmilləşdirilməsi haqqında» imzaladığı fərman Azərbaycanda təhsilin, elmin və bütövlükdə mədəniyyətin inkişafını təmin edən sənəddir. Azərbaycan təhsili tədrisən dünyəvi və humanist məzmun kəsb edərək milli irsə, beynəlxalq standartlara, qabaqcıl ölkələrin təcrübəsinə istinad edərək inkişaf edir.

Azərbaycanda hakimiyyətə gəldiyi gündən Heydər Əliyev dövlət dilinin yeni inkişaf dönməində yaranmış vəziyyəti nəzərə alaraq 2001-ci il iyun ayının 18-də «Dövlət dilinin tətbiqi işinin təkmilləşdirilməsi haqqında» və latın qrafikasına keçidlə bağlı verdiyi fərmanda, dövlət dili haqqında, 2003-cü il Azərbaycan Respublikasının qanununda dilimizin inkişafına verilən təminat öz əksini tapmışdır. 18 iyun tarixli sənəddə dilimizin tarixi inkişafı boyu əldə etdiyi uğurlarla yanaşı, yaşadığımız dövrdə dövlət dili sayəsində yaranmış problemlər də geniş təhlil edilmiş və həmin problemlərin həlli yolları göstərilmişdir. Fərmanda deyilir: «Azərbaycan Respublikasının on illik inkişaf yolunun təcrübəsi göstərir ki, digər sahələrdə olduğu kimi ana dilimizin öyrənilməsi və tətbiqi sahəsində də hələ görüləsi işlər çoxdur» (Mirzəyev, 2000). Bu tarixi sənəddə görüləsi işlər konkret olaraq göstərilir və qarşıda duran vəzifələr açıqlanır. Həmin fərmanda birinci olaraq ana dilinin tədrisi işi xüsusi qeyd edilərək göstərilir: «Ölkəmizin orta və ali məktəblərində Azərbaycan dilinin müasir dünya standartlarına, milli-mədəni inkişaf tariximizin tələblərinə cavab verən tədris işinin təkmilləşdirilməsinə ehtiyac vardır». Fərman ümummilli lider Heydər Əliyevin 1969-cu ildən – Azərbaycana rəhbərlik etdiyi vaxtdan başlayaraq milli dillə əlaqədar həyata keçirdiyi böyük tədbirlərin qanunauyğun davamıdır (Qafarov, 1998).

Heydər Əliyevin dövründə Cənubi Azərbaycan sözü üzərindən yasaq götürüldü. Əslən cənubdan olan şairlərlə sıx ünsiyyət saxlandı. Bütün bunlar Heydər Əliyevin ziyahılara olan qayğısının nəticəsi idi. Bu qayğının davamı olaraq Heydər Əliyev son on ildə pedaqoji işçilərin əmək haqqının artırılması haqqında on dəfə sərəncam imzalamış, xüsusi xidmətləri, əməyi olan müəllimlər mükafat və fəxri təqaüdə layiq görülmüşlər ki, bu da müəllimlərə işlərində böyük ruh yüksəkliyi yaratmışdır (Abdullayev, 2000).

«Mən həyatımın qalan hissəsini də xalqıma bəxş edəcəyəm» kəlamının sahibi öz sözünün üstündə durdu. Son nəfəsinə qədər xalqını düşündü, onun uğrunda ömrünü şam kimi əritdi və polad iradə sahibi olduğunu bütün bəşəriyyətə nümayiş etdirdi. Özü isə müstəqil Azərbaycanın simvoluna çevrildi. Mükafatı xalqın qəlbində əbədi məskən salaraq, əsl insanlıq mücəssiməsi olan heykələ döndü.

Ulu öndər Heydər Əliyevin böyüklüyü onda oldu ki, o, itmiş inamı xalqa qaytara bildi. Bu yolda gördüyü hər bir işdə xalqa arxalandığını dönə-dönə bildirirdi. Çıxışlarının birində demişdir: «Mənim yaratdığım hər bir şey mənim üçün əzizdir. Zavod da, fabrik də, elektrik stansiyaları da, yol da, körpü də, ev də, bina da, saray da - hər bir şey. Amma mənim üçün hər şeydən əziz mənim xalqımdır, mənim vətənimdir, mənim torpağımdır (Əhmədov, 1997).

Qədirbilən xalqımız bütün bunları unutmur və unutmayacaq. Bu gün biz onun yoxluğuna inanmırıq. Əslində o, bizimlədir. Çünki o, mükəmməl bir hüquqi dövlət yaradıb bizə vermişdir. Elə bir dövlət ki, daha heç kim onu sarsıda bilməz.

Deyirlər ən böyük təsəlli dünyasını dəyişənin qoyub getdiyi əməllərə baxıb fəxr etməkdir. Azərbaycan xalqının ən böyük təsəllisi isə cənab İlham Əliyevin ölkə prezidenti seçilməsidir.

Deməli, xalqın dahi oğlunun əməlləri yaşayır, arzuları həyata keçir. Xalq buna inanır. Azərbaycanın bugünkü inkişaf dinamikası, quruculuq işləri və xalqın sosial-rifah halının günü-gündən yaxşılaşması ümummilli lider Heydər Əliyevin qurduğu müstəqil Azərbaycan dövlətinin inkişafını göstərir (Həsənov, 2005).

Mədəni həyatımızın və ədəbi-ictimai fikrimizin inkişafındakı müstəsna yerini, milli özünüdərk bərqərar olmasında böyük rolunu nəzərə alan ölkə prezidenti cənab İlham Əliyev 23 yanvar 2006-cı il "Molla Nəsrəddin" jurnalının 100 illik yubileyi haqqında sərəncam imzaladı. Ölkə başçısı həmin sərəncamda "Molla Nəsrəddin" jurnalı ilə bərabər, XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafına töhfələr vermiş digər maarifçi mətbuat orqanlarına da həsr olunmuş tədbirlərin hazırlanmasını vacib saymışdır (Böyük ipək yolu: dünəni, bu günü, sabahı, 1998).

Ölkədə Bakı Bələdiyyə teatri, Tənqid-Təbliğ teatri, Milli Dastan teatri, Dövlət Gənclər teatri, Yuğ teatri, Bakı Kamera teatri, Pantomim teatri kimi sənət ocaqları təşkil olundu. 2000-ci ildə artıq respublikada 26 dövlət teatri fəaliyyət göstərirdi. Opera və Balet teatrında 1997-ci ildə Ü.Hacıbəyovun «Koroğlu» operası, «Arşın mal alan» musiqili komediyası, Milli Dram Teatrında S.Vurğunun «Fərhad və Şirin» pyesi, 1998-ci ildə Musiqili Komediya teatrında «O olmasın, bu olsun» musiqili komediyası tamaşaya qoyuldu. 1996-cı ildə S.Əsgərovun «Solğun çiçəklər» operası tamaşaya qoyuldu. Bəstəkar C.Hacıyevin dövrün dramatizmini, xalqın ümidini, inamını, sədaqətini musiqi dili ilə əks etdirən «Onu zaman seçib» adlı VIII simfoniyası, bəstəkar Sərdar Sərdarovun «Böyük vətəndaş» haqqında odası xalqımızın səadəti, tərəqqisi və müstəqilliyi uğrunda daim mübarizədə olan prezident Heydər Əliyevə həsr olunmuşdur. Bəstəkar Vasif Adıgözəlovun 1997-ci ildə yazdığı «Qarabağ» oratoriyası Qarabağ fəryadını özündə əks etdirirdi (İsmayılov, 1999).

Respublikada iqtisadi çətinliyin olmasına baxmayaraq, Azərbaycan kinosunu böhrandan çıxarmaq üçün yollar axtarıldı. «Azərbaycanfilm» kino-studiyası 1994-cü ildən etibarən yenidən dövlət büdcəsindən maliyyələşdirməyə başlandı. Ölkədə istehsal edilən filmlərin toplanması, bərpası və səmərəli istifadə olunması üçün dövlət kino fondu təşkil edildi (Azərbaycan Respublikası 1991-2001, 2001).

Azərbaycan kinomatoqrafçıları «Əhli-kef», «Fransız», «Hər şey yaxşı olacaq» (rejissor V.Mustafayev), «Yarasa» (rejissor A.Salayev), «Həm ziyarət, həm ticarət», «Yerlə göy arasında» (rejissor R.Ocaqov), «Uçurulmuş körpü», «Özgə vaxtı» (rejissor H.Mehdiyev), «Bəxt üzüyü» (rejissor R.Əzizbəyli) kimi yüksək bədii dəyərli filmlər yaratmışdılar. Qarabağ müharibəsinə həsr edilmiş kinolar da meydana gəlmişdir. «Ağ atlı oğlan» (rejissor Ə.Əbluc), «Fəryad» (rejissor C.Mirzəyev) kimi kinolentlərdə Qarabağ müharibəsi ilə bağlı epizodlar kinoya gətirilmişdir (Həsənov, 1997).

Ümummilli lider Heydər Əliyevin ömür yolundan bəhs edən «General», «Birinci», «Moskva-Kreml», «Lider», «Tale», «Əsil məhəbbət haqqında», «Bir həsədin tarixi» (rejissor V.Mustafayev) sənədli filmləri Azərbaycan kinosu tarixində bütöv bir salnamədir. Müstəqil Azərbaycan kinosu dünya ekranlarına yol açmışdır. «Yarasa» bədii filmi 1996-cı ildə Fransada keçirilən kinofestivalda «Avropanın tammetrajlı ən yaxşı bədii filmi» adına, Misir Beynəlxalq kinofestivalında ən yüksək mükafata layiq görüldü. «Özgə vaxtı» filmi 1997-ci ildə Madrid Beynəlxalq kinofestivalında yüksək qiymətləndirildi. 1997-ci ildə «Cavan qadın üçün kişi» (rejissor M.İbrahimbəyov) filmi Kolumbiyanın paytaxtı Boqotoda bürünc mükafata layiq görülmüşdü. 2001-ci ildə Moskva Avroasiya teleforumunda «Əsil məhəbbət haqqında» sənədli filmi üç mükafata 2002-ci ildə «Bir həsədin tarixi» filmi «Qran-Pri» mükafatına layiq görüldü (Azərbaycan-Türkiyə münasibətləri, 1997).

Teleradio məkanındakı yeniliklər də ölkəmizin son illərdə əldə etdiyi böyük uğurların daha bir ünvanı kimi dəyərləndirilə bilər. Bu sahədəki uğurların miqyasını təsəvvürə gətirmək üçün təkcə onu xatırlamaq lazımdır ki, yaxın keçmişə qədər cəmiyyəti bir televiziya və bir radiosu olan Azərbaycanda bu gün 11 radio, ümumrespublika yayımcısı olan 9 televiziya və 14 regional televiziya kanalı fəaliyyət göstərir. Göründüyü kimi, Azərbaycanın efir məkanında kifayət qədər rəngarənglik mövcuddur. Bir sözlə efirimizin hüdudları kimi onun imkanları da olduqca genişdir. Bütün bunlar müstəqillik illərində ölkəmizdə Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafı sahəsində əldə olunmuş çox ciddi uğurların göstəricisidir (Şahbazov, 1997).

Nəticə

Bütün bu nailiyyətlər eyni zamanda onu da sübut edir ki, XX əsrin 20-40-cı illərində Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafı sahəsində əldə edilmiş nailiyyətlər müstəqillik dövründə özünün yeni, daha yüksək mərhələsinə çatmışdır. Müstəqillik yaradıcı insanların fəaliyyəti və hərtərəfli inkişafı üçün geniş imkanlar açmışdır.

Ədəbiyyat

1. Əliyev, H. (1997). Müstəqilliyimiz əbədidir. Bakı.
2. Qasimov, M. (1996). Azərbaycan beynəlxalq münasibətlər sistemində (1991-1995) Bakı.
3. Abdullazadə, F. (1998). Heydər Əliyev. Siyasi portret. Bakı.
4. Mirzəyev, R. (2000). «Əsrin müqaviləsi»ndən başlanan yol. Bakı.
5. Qafarov, T. (1998). Azərbaycan tarixi. (XX əsrin 80-90-cı illəri). Bakı.
6. Abdullayev, V. (2000). Azərbaycan yeni diplomatiya məkanında. Bakı.
7. Əhmədov, M. (1997). Azərbaycan: yeni neft erası və beynəlxalq siyasət. Bakı.
8. Həsənov, Ə. (2005). Müasir beynəlxalq münasibətlər və Azərbaycanın xarici siyasəti. Bakı.
9. Böyük ipək yolu: dünəni, bu günü, sabahı. (1998). Bakı.
10. İsmayılov, M. (1999). Qarabağın tarixi. Bakı.
11. Azərbaycan Respublikası 1991-2001. Bakı, 2001.
12. Azərbaycan-Türkiyə münasibətləri. (1997). Bakı.
13. Şahbazov, E. (1997). Heydər Əliyev və Azərbaycan neftinin inkişafı. Bakı.
14. Həsənov, Ə. (1997). Azərbaycan və ATƏT: Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsi və Dağlıq Qarabağ problemi ümumavropa təhlükəsizliyi fonunda. Bakı.

Göndərildi: 14.02.2019

Qəbul edildi: 29.05.2019